

ارزیابی تناسب اراضی برای محصولات عمده زراعی منطقه دهلران، استان ایلام

رضا سلیمانی، فرهاد خاکساران و سید علیرضا سید جلالی

به ترتیب: اعضاء هیئت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی ایلام و موسسه تحقیقات خاک و آب

مقدمه

امروزه به علت رشد روزافزون جمعیت و از بین رفتن تدریجی منابع در دسترس بشر، نیاز بیشتری به استفاده بهینه از اراضی احساس می‌شود. در ارزیابی اراضی، دو جنبه مهم زمین مورد بررسی قرار می‌گیرد: جنبه فیزیکی شامل خاک، پستی و بلندی و اقلیم و جنبه اجتماعی اقتصادی است (۱ و ۴). ارزیابی تناسب اراضی برای نباتات خاص، توسط فائو پیشنهاد شده است که با استفاده از آن، تناسب اراضی برای بهره‌وری‌های خاص تعیین می‌شود. سپس براساس روابط بدست آمده و تخمین میزان نهاده‌ها (Inputs) و ستانده‌ها (Outputs) می‌توان به نوع استفاده مناسب از زمین پی برد (۱). مطالعه حاضر به همین منظور برای پی بردن به تناسب اراضی منطقه دهلران (دشت عباس)، مشخص نمودن الگوی صحیح کشت و استفاده بهینه و پایدار از اراضی انجام شد.

مواد و روشها

منطقه مورد مطالعه در جنوب دهلران و بین ۴۷ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۱۸ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۳۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این منطقه از شمال به سیاه کوه، از جنوب به ارتفاعات سگوند، از شرق به دشت اوان و از غرب به موسیان محدود است. اطلاعات اقلیمی شامل درجه حرارت، تابش نور خورشید، رطوبت نسبی، مقدار بارندگی و طول روز برای ماههای مختلف به تفکیک تهیه گردید. رژیم حرارتی و رطوبتی منطقه به ترتیب *hyperthermic* و *ustic* است. اطلاعات خاکی مورد نیاز جهت ارزیابی اراضی عبارتند از پستی و بلندی، خیس بودن خاک، خصوصیات حاصلخیزی، خصوصیات شوری و قلیائیت خاک. در مرحله بعد لازم است شرایط مطلوب خاکی و اقلیمی رشد هر گیاه مشخص شده و اثر هر پارامتر در کاهش عملکرد تعیین شود (۳ و ۴). به عبارت دیگر برای تعیین کلاس اراضی، مشخصات اراضی با نیازهای نباتاتی که قرار است کاشته شوند مقایسه می‌شود. به این منظور از روشهای زیر استفاده می‌شود.

روش محدودیت حداکثر یا ساده
روش محدودیت که در آن تعداد و میزان محدودیتها منظور می‌شود.
روش پارامتریک (۱ و ۲).

نتایج و بحث

با استفاده از اطلاعات اقلیمی دشت عباس (دهلران) اقدام به تعیین کلاس اقلیمی گردید که بر این اساس دوره رشد منطقه از ۱۳ آذر ماه (۴ دسامبر) شروع و ۱۴ اسفند ماه (۵ مارس) خاتمه می‌یابد. با توجه به ارزیابی اقلیمی، اقلیم منطقه برای کاشت گندم و ذرت دارای تناسب S2 (نسبتاً مناسب) و برای ذرت N (نامناسب) است. همچنین با توجه به مطالعات صحرایی و مطالعات خاکشناسی که قبلاً انجام شده است، هفت‌سری خاک تحت عناوین بنت‌القدس، سعد، اسد، امامزاده عباس، فجر، گره زد و سگوند جدا شد. این سری‌ها براساس سیستم آمریکائی اغلب با اسامی *Torriorthents*, *Ustorthents* و *Ustochrepts* مشخص و تناسب هر سری خاک برای گندم، جو و ذرت انجام شد. براین اساس سری‌های مختلف برای کشت گندم، جو و ذرت بیشتر در کلاس S2 قرار گرفتند. همچنین کلاس کلی زمین برای گندم و جو در کلاس S2 و در مورد ذرت N بود. با توجه به اینکه سیکل رشد در مراحل انتهایی رشد گندم و جو (پس از ۱۳ اسفند تا اواخر فروردین) خارج از دوره رشد (از ۶ دی تا ۱۳ اسفند) قرار می‌گیرد، بنابراین رطوبت کافی برای تکمیل سیکل رشد فراهم نیست. در نتیجه مهمترین عامل محدود کننده تولید، آب است که در مرحله گلدهی و تشکیل دانه گندم و جو مشکل ایجاد می‌کند. پس در کشت دیم

برای حصول به عملکرد مطلوب لازم است آبیاری تکمیلی صورت گیرد. همچنین سیکل رشد ذرت کلاً خارج از دوره رشد محل می‌باشد. در خاک منطقه، میزان ماده آلی و در برخی از سری‌ها بافت و عمق خاک برای زراعت گندم، جو و ذرت و شوری بالا برای ذرت محدودیت ایجاد می‌کنند. بنابراین با یکسری تصحیحات در جدول نیازهای محصولات مختلف می‌توان از آن در شرایط ایران استفاده کرد.

منابع مورد استفاده

- ۱- گیوی، ج. ۱۳۷۶. ارزیابی کیفی تناسب اراضی برای نباتات زراعی و باغی. موسسه تحقیقات خاک و آب، نشریه فنی شماره ۱۰۱۵.
- ۲- گیوی، ج. ۱۳۷۸. ارزیابی کیفی، کمی و اقتصادی تناسب اراضی و تعیین پتانسیل تولید اراضی برای محصولات عمده منطقه فلاورجان اصفهان. چکیده مقالات ششمین کنگره علوم خاک. صفحه ۴۳.
- 3- Fao. 1985. Guidelines: land evaluation for irrigated agriculture. FAO, Soil Bulletin No 55, 231 pp.
- 4- Sys, C., E. Van Tanst and J. Debaveye. 1991. Land evaluation. Part I,d II, International training center for post graduate soil scientists, Ghent University, Ghent, 679pp.